

Asia: VN/1347/2021

Arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kanta-Hämeen käräjäoikeus pitää välttämättömänä alentaa oikeudenkäynnin kustannuksia. Kysymys on vakavasta oikeusturvaongelmasta.

Oikeudenkäyntikulujen määrän kohoaminen johtuu avustajien palkkiomäärien huomattavasta kasvusta. Muiden kulujen osuus ei summaarisia asioita lukuun ottamatta ole sen kannalta merkityksellinen.

Tuomareiden on helppo havaita, että avustajien laskuttamat määrät poikkeavat suuresti toisistaan. Käräjäoikeus viittaa tässä yhteydessä Pohjois-Karjalan käräjäoikeuden antamaan lausuntoon, jossa on kuvattu oivallisesti laskutukseen liittyvää problematiikkaa.

Varsinkin perheoikeudellisissa asioissa laskut sisältävät usein toimenpiteitä, joiden tarpeellisuutta tuomioistuimet joutuvat pohtimaan. Tarpeellisuusharkinnan jälkeen joudutaan pohtimaan myös sitä, miten monta tuntia avustajan on kohtuullista käyttää aikaa sinänsä tarpeellisten kysymysten selvittämiseen. Tarpeellisuusharkinta liittyy kulloinkin käsiteltävään asiaan, minkä vuoksi se on tehtävä pääasian yhteydessä. Se, miten oikeudenkäyntikuluja voidaan pienentää suorilla lainsäädäntötoimenpiteillä, on pulmallista. Käräjäoikeus viittaa jäljempänä lausumaansa.

Ei ole poikkeuksellista, että oikeudenkäyntikulujen määrä ylittää pääasian rahallisen intressin ja niiden aiheuttama työmäärä pääasian vaatiman työajan. Vaikka lainsäädäntötoimenpiteet ovat välttämättömiä, jäänee oikeudenkäyntikulujen määrän arvioiminen edelleen keskeisiltä osin tuomioistuimille.

Käräjäoikeus toteaa ehdotetuista keinoista seuraavan:

1. Oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimusten alentaminen

Käräjäoikeus ei kannata kelpoisuusvaatimusten alentamista. Edellisellä lainsäädäntöuudistuksella saavutettuja etuja ei ole syytä heittää hukkaan. Oikeudenkäynnin asianmukainen toteutuminen edellyttää sitä, että asianosaisten avustajat hallitsevat tehtävänsä. Muissa tapauksissa työ siirtyy tuomioistuimiin, mikä lisää asioiden ruuhkaantumista ja pidentää käsittelyaikoja. Esimerkistä käy summaaristen asioiden käsittely, jossa riitaantuneiden asioiden käsittely on tietyllä tavalla synnyttänyt oman prosessilajinsa, jossa asioita pyritään kustannusten välttämiseksi käsittelemään kirjallisessa menettelyssä ilman osaavia avustajia. Näissä asioissa tuomioistuimen rooli korostuu ja poikkeaa tavanomaisesta riita-asian oikeudenkäynnistä sen vuoksi, että kaikilla asianosaisilla ei ole lainoppineita asiamiehiä. Rooli siirtyy virallisperiaatteen suuntaan, vaikka kysymys on pääosin dispositiivisista asioista.

2. Juristien koulutusmäärien lisääminen

Käräjäoikeus ei kannata juristien koulutusmäärien lisäämistä oikeudenkäyntikulujen kustannusten pienentämiseksi. Käräjäoikeus ei ole vakuuttunut siitä, että koulutusmäärien lisääminen alentaisi oikeudenkäyntikuluja.

3. Oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen

Käräjäoikeus näkee oikeudenkäyntikuluarvion laatimisessa myönteisiä puolia. Arviointi täytyisi kuitenkin tehdä useita kertoja eri vaiheissa, koska esimerkiksi haastehakemusta kirjoitettaessa ei voida varmuudella tietää miten kanteeseen vastataan. Lisäksi huono puoli on se, että arvioiden tekeminen vie avustajilta aikaa, mikä lisäisi oikeudenkäyntikulujen määrää. Käräjäoikeus ei ole pohtinut, voitaisiinko avustajat velvoittaa laatimaan arviot veloitukselta. Siinäkin tapauksessa olisi riski laatimistyön kustannusten siirtymisestä laskuihin. Käräjäoikeus suhtautuu näistä syistä käsillä olevaan keinoon varauksellisesti.

4. Hinnoittelun läpinäkyvyyden lisääminen

Hinnoittelun läpinäkyvyyden lisääminen on kannatettavaa. Asianosaisen tulee aina ymmärtää, että laskutus perustuu tuntiveloitukseen ja tietää tuntiveloituksen määrä. Käräjäoikeus viittaa enemmän edellä 3-kohdassa lausumaansa.

5. Asianajopalveluiden vapauttaminen arvonlisäverosta

Käräjäoikeus vastustaa asianajopalveluiden vapauttamista arvonlisäverosta. Vapautus siirtyisi todennäköisesti hintoihin, eikä se alentaisi oikeudenkäyntikuluja. Vapautus ei myöskään olisi perusteltua suhteessa muihin elinkeinoaloihin, joissa useissa lienee asianajotoimintaa painavampia perusteita vapautukselle. Käräjäoikeus vastustaa samoista syistä asianajopalveluiden arvonlisäverokannan alentamista. Arvonlisäverodirektiivin merkitys uudistuksen toteuttamiseen tulee selvittää, mikäli asiaa viedään eteenpäin.

6. Oikeudenkäyntimaksun alentaminen

Käräjäoikeus vastustaa oikeudenkäyntimaksun alentamista. Oikeudenkäyntimaksun osuus oikeudenkäyntikuluista ei ole summaarisia asioita lukuun ottamatta olennainen, kun kustannukset aiheutuvat pääosin avustajien palkkioista. Oikeudenkäynnin toteuttamisesta tuomioistuimessa aiheutuu kustannuksia, joista osa on edelleen syytä siirtää asianosaisten maksettavaksi.

7. Asianajopalkkioiden hintasääntely

Jonkinlaisella asianajopalkkioiden hintasääntelyllä saattaisi olla myönteisiä vaikutuksia oikeudenkäyntikulujen määrään, vaikka toimeksianto perustuu asianosaisten ja avustajan väliseen sopimukseen. Hintasääntelyn vaikutusten arvioiminen ei ole kuitenkaan helppoa. Se voisi johtaa oikeudenkäyntikulujen määrän pienentymiseen, mutta myös niiden kasvamiseen. Käräjäoikeus pitää jatkovalmistelun arvoisena ajatusta suositusten antamista oikeudenkäyntikulujen määrän arvioimisesta jonkinlaisten korvaustaulukoiden tapaisin tavoin. Kaikkiaan kulujen arviointiperusteiden kokoaminen tuomioistuinten käytettäväksi helpottaisi tuomareiden työtä arvioida kulujen kohtuullista ja voisi pienentää oikeudenkäyntikulujen määrää. Tämä saattaisi olla tarkoituksenmukaisinta toteuttaa tuomioistuinten sisäisissä verkostohankkeissa.

8. Oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen

Oikeudenkäyntimenettelyä on syytä uudistaa niin, että oikeudenkäynnistä käräjäoikeudessa tehdään kuva- ja äänitallenne, eikä hovioikeudessa pääsääntöisesti oteta vastaan henkilötodistelua. Samoin oikeudenkäyntiin osallistuminen etäyhteyden kautta kaipaa lisäsääntelyä. Molemmat uudistukset olisivat omiaan pienentämään oikeudenkäyntikulujen määrää.

Muilta osin kärjäoikeus vastustaa oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista keinona hillitä oikeudenkäyntikulujen määrää. Nykyiset säännökset mahdollistavat laadukkaan oikeudenkäynnin, eikä niitä ole syytä muuttaa. Paluuta niitä edeltäneeseen lainsäädäntöön ei ole syytä toivoa.

9. Preklusiosääntelyn lieventäminen

Kärjäoikeus ei kannata preklusiosääntelyn lieventämistä. Preklusiosääntelyä on väitetty syyksi oikeudenkäyntikulujen määrän kasvulle. On totta, että oikeustositseikkojen hahmottaminen vaatimis- ja väittämistaakkasäännösten kannalta ei ole aina helppoa. Preklusiosääntely on kärjäoikeuden havaintojen mukaan paisuttanut oikeudenkäyntiaineistoja tarpeettomilla seikoilla. Avustajien valmistelun aikaiset oikeudenkäyntiasiakirjat sisältävät huomattavan paljon etenkin todistelun sisällön selostamista, mikä ei kuulu lainkaan valmisteluun. Voimassa olevat preklusiosäännöt ovat välttämättömiä, jotta pääkäsittely voidaan toteuttaa asianmukaisesti. Preklusiosäännöt eivät sitä paitsi ole täysin joustamattomia.

10. Asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 27 a §:n säännös asian ratkaisemisesta kirjallisessa menettelyssä on toimiva, eikä kärjäoikeus kannata sen soveltamisalan laajentamista. Säännös mahdollistaa myös laajojen riita-asioiden ratkaisemisen ilman pääkäsittelyä. Kärjäoikeuksissa ratkaistaan huomattava määrä riitautuneita summaarisia asioita kirjallisessa menettelyssä. Niiden käsitteleminen istunnossa edellyttäisi lisäresurssien myöntämistä kärjäoikeuksille. Se myös lisäisi asianosaisten maksettavaksi tulevien oikeudenkäyntikulujen määrää. Kärjäoikeus viittaa enemmälti summaarisista asioista 1-kohdassa lausumaansa.

11. Oikeudenkäyntien keston lyhentäminen

On vaikea ajatella, että joku vastustaisi oikeudenkäyntien keston lyhentämistä. Lukuiset seikat vaikuttavat oikeudenkäyntien keston. Kärjäoikeus nostaa tässä esiin tuomioistuinten resursoinnin ja tuomareiden suhtautumisen oikeudenkäyntien viipymiseen. Tuomioistuinten resurssit ovat jatkuvasti pienentyneet ja tuomareiden työmäärät lisääntyneet. Tuomarit käsittelevät nykyään istunnoissa selvästi vaativampia asioita kuin aikaisemmin. Kärjäsihteerit ja kärjänotaarit käsittelevät pääosan summaarisista asioista, kärjänotaarit käsittelevät pääosan vähäisemmistä rikosasioista ja suuri osa rikosasioista ratkaistaan kirjallisessa menettelyssä. Tuomarit painottavat asioita käsitellessään oikeusvarmuutta, mitä pidetään tärkeimpänä prioriteettina. Tämä painotus on suhteessa kohtuullisiin käsittelyaikoihin pohdittaessa yksittäistapauksissa asianosaisten kuulemista ja asianosaisten poissaolon vaikutusta asian käsittelyyn. Käytännöt vaihtelevat jonkin verran sen suhteen kuullaanko rikosasiassa asianomistajia ja todistajia pääkäsittelyn ulkopuolella vastaajan poissa ollessa. Oikeudenkäyntimenettelyä koskevat 1.1.2019 voimaan tulleet lainmuutokset eivät

kaikilta osin vaikuta olevan käytössä niin laajalti kuin olisi mahdollista. Tämä koskee etenkin vastaajan läsnäoloa pääkäsittelyssä ja pääkäsittelyn lykkäämistä.

12. Vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely

Käräjäoikeus vastustaa vähäisiä vaatimuksia koskevia uusia oikeudenkäyntimenettelyjä. Summaaristen asioiden käsittely toimii omalla tavallaan ja on jo olemassa oleva vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely, jolla on toki omat ongelmansa. Samat ongelmat rasittaisivat uusia menettelyjä. Riidattomien asioiden käsittely sujuu oikeudenkäynnin kohteena olevan rahamäärän suuruudesta riippumatta, mutta intressin vähäisyys ei vaikuta merkittävästi riitaisten seikkojen selvittämisen haasteisiin ja niistä aiheutuviin oikeudenkäyntikuluihin. Käräjäoikeus viittaa summaarisesta menettelystä edellä lausumaansa.

13. Täyden korvauksen periaatteen lieventäminen

Käräjäoikeus ei kannata täyden korvauksen periaatteen lieventämistä. Kaikki huomio tulisi sen sijaan kiinnittää oikeudenkäyntikulujen määrien kohtuullisuuteen. On oikeudenmukaista, että hävinnyt asianosainen on lähtökohtaisesti velvollinen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 3 § mahdollistaa riittävän harkinnan osavoittotapauksissa.

14. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n soveltaminen viran puolesta

Käräjäoikeus ei kannata ajatusta oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n soveltamisesta viran puolesta. Oikeudenkäyntikulujen määrä on sopimuksenvarainen asia ja se on syytä pitää sellaisena. Siihen viran puolesta puuttuminen olisi ongelmallista. Kohtuullisten oikeudenkäyntikulujen määrän arvioiminen on vaikeaa silloinkin, kun niiden määrä on riitautettu. Oikeudenkäyntikulujen määrän riitauttaminen ei ole poikkeuksellista, ja yksilöidyt riitautukset ovat hyvä lähtökohta mielekkäiden ratkaisujen tekemiselle.

15. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n muuttaminen

Käräjäoikeus ei kannata oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n muuttamista. Voimassa olevan säännöksen soveltamisala on oikea ja mahdollistaa tuomioistuimen puuttumisen ilmeisen kohtuuttomiin oikeudenkäyntikuluihin. Käräjäoikeus ei ole tunnistanut sellaisia tilanteita, joissa vahvempi osapuoli olisi aiheuttanut oikeudenkäyntejä pitkittämällä tarpeettomia oikeudenkäyntikuluja. Tarpeettomiin oikeudenkäyntikuluihin tulee muutoinkin puuttua kaikissa tapauksissa.

16. Korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrästä säättäminen

Korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrästä säättäminen soveltuu riidattomiin asioihin, mutta ei riitaisiin asioihin. Käräjäoikeus pitää oikeudenkäyntikulujen määrän arviointiperusteiden kokoamista tuomioistuinten käytettäväksi 7-kohdassa lausumallaan tavalla, mikä ei välttämättä edellytä lainsäädäntötoimenpiteitä.

17. Vastapuolen tuntiveloituksen rajoittaminen

Käräjäoikeus viittaa edellä lausumaansa.

18. Korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärän vahvistaminen valmistelussa

Käräjäoikeus ei kannata korvattavien oikeudenkäyntikulujen enimmäismäärän vahvistamista valmistelussa. Oikeudenkäyntikulut perustuvat asianosaisen ja avustajan väliseen sopimukseen, eikä niiden määrää voida vielä valmistelussa arvioida luotettavasti.

19. Kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentaminen

Käräjäoikeus ei kannata kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentamista. Kuluttajariitalautakunta ei ole tuomioistuin, eikä siitä ole syytä tehdä sellaista. Tuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa puututaan asianosaisten oikeuksiin, minkä vuoksi ratkaisut on riitaisissa asioissa tehtävä tuomioistuimissa. Mahdollista saattaisi olla, että asianosaiset voisivat sitovasti sopia, että kuluttajariitalautakunta saa ratkaista asian samaan tapaan kuin välimesoikeus. Tämä edellyttäisi kuitenkin laajempaa selvitystä. On myös oletettavissa, että lautakunta joutuisi samanlaisiin vaikeuksiin kuin käräjäoikeudet tällä hetkellä, mikäli se alkaisi kuulla asianosaisia ja todistajia henkilökohtaisesti.

20. Sovittelun edistäminen

Käräjäoikeus kannattaa sovittelun edistämistä sinänsä. Sovittelumenettelyssä käsitellään tyypillisesti aiheutuvien oikeudenkäyntikulujen määriä, joilla on usein merkitystä sovinnon syntymisen suhteen. Sovittelumenettelyä on tarjottu ratkaisuksi oikeudenkäyntikulujen määrän kohoamiselle, mutta se ei tosiasiallisesti ole sitä, vaan vaihtoehtoinen riidanratkaisumenettely. Vaikka asioita voidaan ratkaista

sovittelussa, tulee asianosaisella oikeusvaltiossa siitä huolimatta olla mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen ratkaistavaksi kohtuullisin kustannuksin.

21. Oikeusavun ja oikeusturvavakuutusten kehittäminen

Oikeusapu ja oikeusturvavakuutukset lisäävät osaltaan asianajotoimeksiantojen kysyntää ja nostavat sitä kautta palveluiden hintaa. Toisaalta oikeusavun säännelty tuntiveloitusperuste laskee kokonaiskustannuksia. Oikeusapu ja oikeusturvavakuutukset eivät ole lainkaan sellainen keino, joka sanottua enemmän vaikuttaisi oikeudenkäyntikulujen määriin, vaan liittyy siihen, kuka kustannukset maksaa.

Palomäki Petteri
Kanta-Hämeen käräjäoikeus